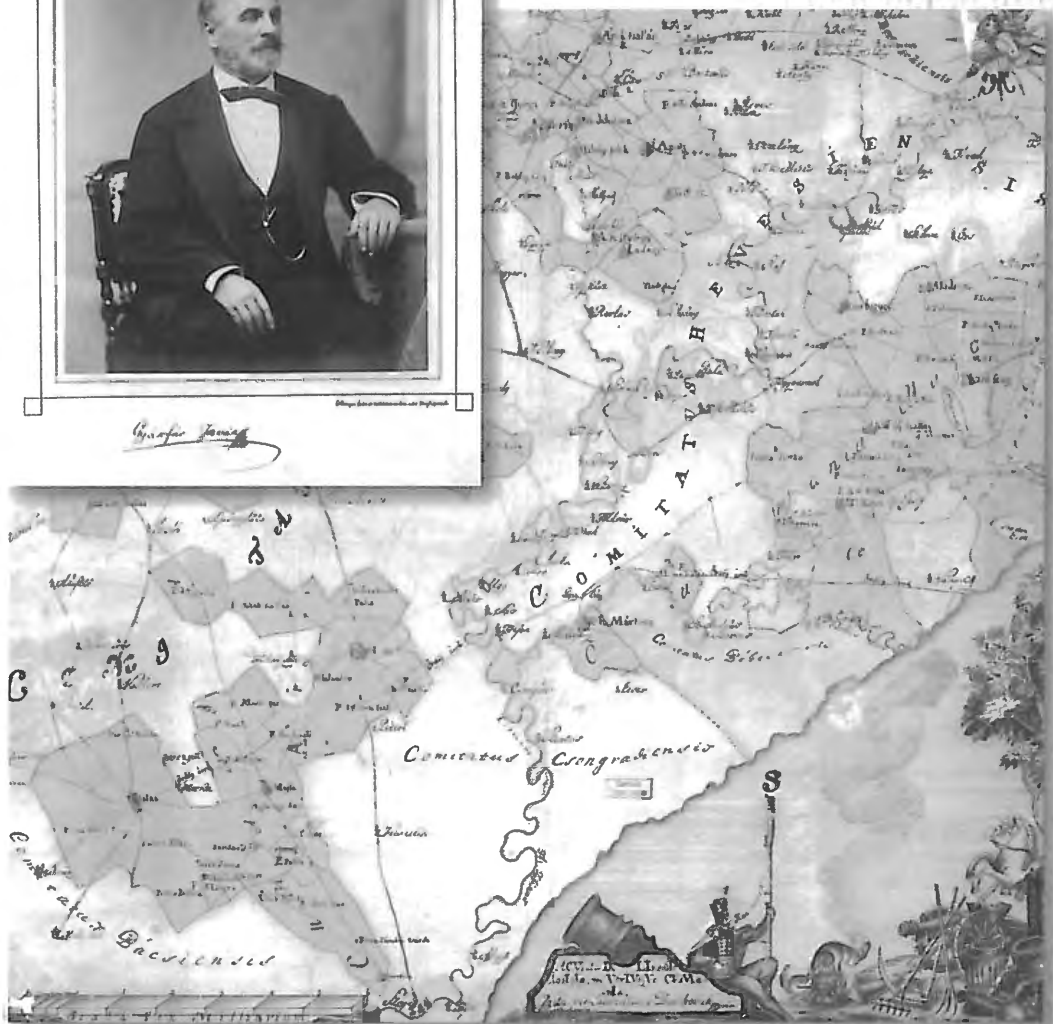


# A Jászkunság tudósai 1.



**A JÁSZKUNSÁG TUDÓSAI**  
**1. kötet**

**Scholars of Yas-Cumania (Jászkunság)**  
**Vol. 1.**

Szolnok, 2014

# **„JÁSZKUNSÁG” KÖNYVTÉKA 3.**

**SZERKESZTŐ: Örsi Julianna**

## **SZERZŐK:**

**Bagi Gábor, Bánkiné Molnár Erzsébet, Gyarmati Andrea, Nagy Janka Theodóra,  
Örsi Julianna, Pálóczi-Hovárh András, Péter László, Selmeczi László, Simon András,  
Szabó László, Szakál Aurél, Vásáry István**

## **FOTÓK:**

**a szerzők, Kozma Károly**

## **LEKTOROK:**

**C.Sc. Bagi Gábor, D.Sc. Novák László, D.Sc. Vásáry István**

## **FORDÍTÓ:**

**Elayne Antalffy**

## **Borítón:**

Gyárfás István portréja (MTA Fotótárából)  
Bedequivich Lőrinc térképe a Jászkun Kerületéről, 1792  
(MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárból)  
Pörge Gergely: Túrkeve, 1907 (rajz)

**ISBN: 978-963-87536-7-0**

**HU ISSN: 1788-8921**

**KIADÓ: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület**

**A kiadvány megjelenését támogatták:**

**Halasi Múzeumért**

**Jász Múzeumért Alapítvány**

**Túrkevei Kulturális Egyesület**

© szerzők, szerkesztő és a kiadó

Készítette a Sprint Nyomdaipari Kft.

# Tartalom

Előszó .....	5
<b>I. A kun és jász kutatás kezdetei .....</b>	<b>7</b>
– † Szabó László: Kőhalmi Horváth Péter nádori alkapitány a jászkunok első történetírója...9	
– Péter László: Jerney János (1800–1855) .....	19
<b>II. Korszerű ismerettel a polgári fejlődés útján.</b>	
<b>Gyárfás István történész élete és munkássága .....</b>	<b>31</b>
– Örsi Julianna: Egy kunsági tudós, Gyárfás István kutatói életpályája .....	33
– Örsi Julianna: Gyárfás István családtörténeti kutatásai .....	55
– Bagi Gábor: Gyárfás István (1822–1883) a Jászkunság első nagy monográfusa .....	71
– Bagi Gábor: Gyárfás István Jászkunságon kívüli (vármegyei és országos) történeti kutatásai.....	87
– Selmeczi László: Gyárfás István és a jászok .....	99
– Pálóczi Horváth András: Gyárfás István nagykunsági topográfiai és régészeti ismeretei..	111
– Vásáry István: Gyárfás István a kunok nyelvéről.....	115
– Nagy Janka Teodóra: Gyárfás István, a jogász: egyszerre élni múltat, jelent és jövőt..	125
– Bánkiné Molnár Erzsébet: Gyárfás István tevékenysége a Jászkun kerület közigazgatásában.....	131
– Simon András: Gyárfás István „gazdászati” tevékenysége és írásai .....	145
– Szakál Aurél: Gyárfás István emlékezete Kiskunhalason .....	155
– Gyárfás István önéletírása .....	163
– † Fekete Dezső – Gyarmati Andrea: Gyárfás István (1822–1883) munkái .....	177
<b>Scholars of Yas-Cumania (Jászkunság) – Resume .....</b>	<b>185</b>
<b>Szerzőink.....</b>	<b>195</b>
<b>Kiadványaink .....</b>	<b>196</b>

## Gyárfás István tevékenysége a Jászkun kerület közigazgatásában<sup>1</sup>

Gyárfás István közigazgatási pályafutása Halason (Kiskunhalas) kezdődött, ahol 1847 júliusától aljegyzőnek választották, majd alig egy év múlva a Jászkun kerület közgyűlésének képviselője lett.

1848-ban a Jászkun kerület első olyan közgyűlését, amelyen választott közgyűlési képviselők vettek részt, július 5-én tartották. Ezt a közgyűlést a kerületi tisztikaron, a községek főbíróin és a jegyzőin kívül településenként négy, összesen száz választott közgyűlési képviselő alkotta, nekik személyenkénti ülési és szavazati joguk volt. Gyárfás Istvánt 1848. június 10-én választotta meg a halasi képviselőtestület, hogy három társával – Péter Antal, Papp Richárd, Török Elek ügyvédekkel – Halas város érdekeit képviselje a Jászkun kerület közgyűlésében.<sup>2</sup> Ő azonban meg sem kezdhette képviselői munkáját, mert kiderült, hogy a képviselőség összeférhetetlen a városi aljegyzőséggel, s így képviselői megbízatása július 2-án megszűnt.<sup>3</sup> A szabadságharc ideje alatt hivatalából eredően a csapatok szervezésével, a hadifoglyok ellátásának intézésével és a bíraskodási feladatokkal foglalkozott Halason. Részt vett a rögtönítélő törvényszék munkájában.<sup>4</sup>

1849. július 28-án Haynau seregei elérték Halas határát, minek következményeként a helyi előljárók elmenekültek. Gyárfás szintén elmenekült, de mivel édesanyja kezességet vállalt érte, hamarosan visszatért Halasra és folytatta ügyvédi praxisát. Szeptemberben megkezdődött a Jászkun kerület közigazgatásának átszervezése, szeptember 12-én a politikai ügyek vezetésével megbízták Kenéz Mihály kormánybiztost.<sup>5</sup> A kerületek új, még ideiglenes tisztikara szeptember 17-én nyert jóváhagyást, de a kapitányi posztokat ekkor még nem töltötték be. Gyárfás egyike volt azoknak, akiket a Jászkun kerület hivatalnokainak névjegyzékében tiszteletbeli jegyzőnek soroltak be.<sup>6</sup> A kerületi igazgatás átszervezése Jankovich György főkapitány december 20-i ki-nevezésével lényegében lezárult, a Jászkun kerület egysége megmaradt, ám a három particularis kerület helyett 1850. január 1-től öt járást alakítottak. A teljes szervezeti átalakulásra, amely Karl Geringer császári biztos nevéhez köthető<sup>7</sup> nem térek ki, a Kiskun kerületet érintő változásokról azonban éppen Gyárfás személye miatt röviden szólnom kell. A Kiskun kerület két járásra oszlott az Alsó-Kiskunság székhelye Félegyháza (Kiskunfélegyháza), a Felső-Kiskunságé Kunszentmiklós lett. Mind a járásokat irányító kapitányok (közigazgatási szolgabírók) mind a hivatalok tisztviselői kinevezéssel kerülhettek a tisztségbe.

Az új ideiglenes rendszer legfontosabb intézkedése a közigazgatás és a jogszolgáltatás külön választása volt. A régi kiváltságokra utaló pecsétet felváltották a császári sással és a hivatalt jelző körirattal ellátott pecsétet, de a helyi igazgatás szervezete változatlan maradt, bár a mezővárosokat községgé fokozták le. A közigazgatási tisztségviselők feladata a törvények közzététele és végrehajtása, a közrend és közbiztonság fenntartása lett.

1 OTKA K-109191 pályázat támogatásával

2 BKMÖL [Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára] Kh. lt.[ Kiskunhalas levéltára ] V. 200...XLVI. jkv. 63.

3 BKMÖL [Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára] Kh. lt.[ Kiskunhalas levéltára ] V. 200...XLVI. jkv. 85.p.

4 Fekete Dezső: Gyárfás István (1822–1883) élete és munkája. Kiskunhalas 1983. Kézirat gyanánt.

5 Herendi József 1901: 119.

6 JNSZMÖL [Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Jászkun kerület főnöki iratok 405/1849.]

7 Lásd: Bánkiné Molnár Erzsébet 1996:149–155.

A következő szakaszban létrejöttek az adóhivatalok, átalakult a pénzügyigazgatás, a csendőrségi és a közegészségügyi szervezet, majd ismét napirendre került a teljes megyei rendezés. Vezérelyként a közigazgatási és a törvénykezési járások területének megegyezését tűzték ki. E szerint a félegyházi járást félegyházi és halasi járásra kellett volna felosztani, de közigazgatás szempontjából ez nem történt meg. A félegyházi járás illetékessége változatlan maradt, az irányítás azonban megoszlott a járási kapitány és a járási alkapitány között. Utóbbinak Halas lett a székhelye, s a továbbiakban a Halasra vonatkozó rendelkezések, jelentések az alkapitány közbejöttével nyertek elintézését, mindazonáltal megmaradt a félegyházi székhelyen működő kapitány hivatali főnöksége. A két vezető járási tisztviselő kinevezését 1851. június 30-án tudatta Jankovich főkapitány az érintettekkel: járási kapitány Szabó László, alkapitány Gyárfás István lett, aki tisztségét 1854 májusáig töltötte be.<sup>8</sup>

Gyárfás közigazgatási pályafutása a Jászkun kerület felső vezetésében olyan korszakban kezdődött, amikor Magyarországon, a Jászkun kerületben és annak településein mind a közigazgatást mind a jogszolgáltatást központi intézkedésekkel, rendeletekkel alakították át. Ebben a korszakban a jogászai képzettség nem csupán kinevezési kellék, a jogszabályok folytonos változásait, azok értelmezését és nem utolsósorban a lakosságnak elfogadható alkalmazását nem volt könnyű megvalósítani. A feladat sokoldalú helyismeretet, empátiát és szakmai tudást kívánt. Gyárfás alkapitányi kinevezése részben jegyzői és ügyvédi gyakorlatának, részben személyes kapcsolatainak volt köszönhető. Gyárfás István jó kapcsolatot ápolt Kenéz Mihállyal a Jászkun kerület korábbi főnökével, akinek leányát, Borbálát 1851. szeptember 1-én feleségül vette. A Gyárfás család Halason közmegebecsülésnek örvendett, István apja a település református lelkésze volt.

Közigazgatási feladataiban az alkapitány a kiskunkapitánytól kapta a közvetlen utasításokat, s jelentéseit neki küldte. Munkakörébe tartozott, hogy Halason, Dorozsmán és Majsán ellenőrizze a jövedelemadó kivetését és segítsen a helyi tisztviselőknek a megfelelő táblázatok elkészítésében.<sup>9</sup> Rendszeres jelentéseket küldött a közbátorság állapotáról, intézkedett a katonaságot érintő ügyekben. Alkapitánysága idején kezdődött a helységek közlegelőinek felosztása a redempció arányában. Hatalmas területekről volt szó, például Majsán 2500 holdat kellett felosztani. Gyárfás a folyamat közben gyakorlati tapasztalatokat szerezhetett a jászkun földbirtok viszonyairól, szembesült a személyes panaszokkal, a redempcióig visszanyúló birtoklási módokkal, a helyi társadalom konfliktusaival.

A közbátorság megsértése szinte mindennapi gondot okozott. A közbiztonság aktív háborítói voltak az alkapitány körzetében garázdálkodó lovasbetyárok, az 1852-ben már hírhedt Rózsa Sándor és mások. A betyárok 1852 tavaszán Halas és Kecel között megölték két csendőrt, máskor megtámadták a szegedi vásárra igyekvő kereskedőket.<sup>10</sup> A szükséges intézkedések a félegyházi járás Halasra kihelyezett alkapitányának hivatali teendőit gyarapították. A feladatai közé tartozott az újoncok összeírásának ellenőrzése, és a szabadságos katonákkal kapcsolatos ügyintézés. Megváltozott a helyi beneficiumok működésének törvényi háttere, s az új jogszabályok alkalmazását az alkapitánynak kellett ellenőriznie. A helyi gyakorlat még az alkapitány felügyelete alá tartozó három településen sem volt egységes. A sómérés Dorozsmán teljesen szabad volt, azaz mindenki szabadon árulhatta a sót, ezért ott senki nem akart sómérési vállalkozásba kezdeni, máshol a boltbérletek bérleti feltételének része volt, hogy a bérlő köteles sót árulni, de ugyanekkor mások

8 BKML Kiskunfélegyházi részleg. Félegyházi kapitányság beadványi jegyzőkönyve 1851. 775.sz.

9 Félegyházi kapitányság levelező könyv 1852. 176. sz.

10 Félegyházi kapitányság levelező könyve 1852. ápr. 11.

is árulhattak. Gyárfásnak ahhoz, hogy megfelelő döntéseket hozzon meg kellett ismernie a már eltörölt kiváltságokban gyökerező előzményeket, a Jászkun kerület sajátos történelmi és társadalmi viszonyait.

Halason 1852-ben a tanács megszüntette az őrdíj és teher váltság cím alatt kirótt adót.<sup>11</sup> A teher váltságot az igavonó marhával nem rendelkező birtokosok a közpénztárba fizették egy korábbi kerületi határozat alapján azért, mert ezek a lakosok a város majorkodásának segítségével, nem lévén igavonó marhájuk, nem vettek részt. Az őrdíjből fedezték a városi őrség fizetését. Az önkormányzatban és a gazdálkodási autonómiában bekövetkezett változások egyike azonban éppen a közmajorkodás megszüntetése volt, a városi földet a továbbiakban bérbeadással hasznosították, az őrdíjat pedig belefoglalták a pótabba. Mindezeket a változásokat a tanács csak akkor vezethette be, ha javaslatát a hivatali úton végigküldve a támogató vélemények hatására a főkapitány engedélyezte. Gyárfás, mint alkaptány a tanács intézkedéseinek első ellenőre, elutasítója vagy támogatója volt a hivatali láncban. Teendői látszólag pusztán adminisztrációs feladatok, de tudjuk a volt kiváltságolt községeket a Bach korszak és a további közigazgatási átalakulás többszörösen érintette. Egy viszonylag autonóm közösséget és annak irányítását kellett összehangolnia az erős központosítási törekvésekkel, a hely szellemétől idegen hatalom intézkedéseivel, melyek között több – minden helyi berzenkedés ellenére – a modernizálást, a polgárosulást szolgálta. Napi gondot jelentett az útlevélkényszer adminisztrációs lebonyolítása, a szabadságolt katonák és a mesterség gyakorlása okán vándorlók nyilvántartása, okmányainak ellenőrzése is.

A Gyárfás család nem jászkunsági gyökerű, hanem erdélyi származású volt, István pedig már Dömsödön született. Az alkaptányi hivatalhoz tartozó kiskun községek Halas, Dorozsma, Majsza igazgatásának irányítása és ellenőrzése megkívánta a helyi történelem ismeretét éppúgy, mint a jászkun jogszabályok és jogszokások ismeretét. Például Gyárfás Halason a zsidók befogadásával kapcsolatban szembesült azzal, mit jelent a jászkun lakosi jog. Ellenőrző munkája közben megismerkedett a községi levéltárakkal, maga is szorgalmazta azok rendezését. A községek ellenőrző látogatása során rendszeresen betekinthezett a gyámpénztárak működésébe, az árvák vagyonának kezelésébe. Még arra is vigyáznia kellett, hogy az úgy nevezett Kossuth kalapokat nehoj fejükre tegyék a hivatalnokok.<sup>12</sup> Gyárfás István a Jászkunság jeles történetírója alkaptányi teendői közben nyerte el azokat az alapismereteket és készségeket, amelyek a történetírói kutatómunkájában nélkülözhetetlenek voltak. A községek levéltáraiban található dokumentumok történelmi jelentőségének megismertetése mellett, Gyárfás arra is gondot fordított, hogy a folyamatban levő ügyek jegyzőkönyveit megfelelő gondossággal vezessék. Sajátkezű feljegyzése bizonyítja, hogy a főkapitánnyal egyetértésben milyen fontosnak tartotta a jegyzőkönyvek nyilvánosságát. Megkövetelte, hogy a helyi tanácsi jegyzőkönyvekbe a község polgárai szükség esetén betekinthesenek.<sup>13</sup> Mindez ugyanabban az időszakban történt, amikor a községi választmányok nyilvános üléseit, a különösen ünnepélyes alkalmak kivételével, betiltották. A Kerületi főispán leiratát a tiltásról a jászkun főkapitány továbbította, kiegészítve azzal a megjegyzéssel, hogy a tárgyalási jegyzőkönyvek minden azokat látni kívánó polgárral közöltesse.<sup>14</sup> Itt jegyzem meg, hogy a Jászkun kerület közgyűlési jegyzőkönyveinek kinyomtatása és minden képviselőnek történt kiosztása szintén Gyárfás kezdeményezésére történt. Történelmi érdeklődésének megtartását bizo-

11 BKMÖL K.f. Részleg, Kiskunkapitány levelező könyve 50/1852.

12 JNKSZML Karcagi Kapitányság elnöki rendeletek jkv. 1853. 81.sz.

13 Alkaptányi iratok 1852. 302. érk.

14 BKMÖL K.f. Részleg, Halasi alkaptány iratai. 302/1852.érk.

nyítja az aláírási ív, amelyen Palugyai Imre országleírását két példányban rendelik meg Halason, az egyik példány megrendelője Gyárfás István, a másik példányé a község volt.<sup>15</sup>

Gyárfás, amíg alkapitány volt Halason lakott, 1854-ben azonban feleségével Gödöllőre költözött, ahol előbb segéd- majd járási szolgabírói állást kapott, s csak 1861-ben tértek vissza Halasra. Az 1861-ben lezajlott rövid alkotmányos időszak alatt Gyárfás nem vett részt a közigazgatásban, megélhetését az ügyvédi praxisa biztosította. Az ügyvédi munka mellé a Schmerling provizórium kezdetén 1862-ben nyerte el a Jászkun kerület táblabírói tisztségét.

1861. december 4-én hirdetményben tudatták a kerületek lakosságával, hogy a Jászkun kerületbe a császár ismét Jankovich Györgyöt nevezte ki főkapitánynak. A főkapitány közvetlenül a kancellár illetve a helytartó alárendeltje lett, feladatait és hatáskörét a vármegyei kormányzók számára kiadott utasítás szabta meg. A főkapitány személyes felelősséget vállalva irányította a Jászkun kerület közigazgatását, törvénykezését és az egyenes adózási ügyeit. 1862. május 18-ra Jankovich összehívta a kapitányokat, hogy előzetesen megbeszélje velük a közgyűlés előkészítését.<sup>16</sup>

Az új tisztikarok – közöttük már ott találjuk a frissen kinevezett táblabíró Gyárfás Istvánt – hivatalba lépése után az ismét kettéválasztott közigazgatási és a jogszolgáltatási feladatok ellátása viszonylag zökkenésmentesen zajlott. Az egyenes adók kezelése az állami pénzügyi közegek kezében maradt. Az árvaügy kezelése eltért a vármegyékétől, ugyanis az árvák vagyonát a Jászkun kerületben a községeknél kezelték, s a kerületek közgyűlésének csak ellenőrzési joga volt. A helytartótanács 1862 májusában megkísérelte ezt a gyakorlatot megszüntetni, de a községek ellenállása miatt októberben mégis hozzájárult a községi kezeléshez. A kerületek egyetértettek a döntéssel, így továbbra is megmaradt az 1848 előtti gyakorlat, tehát az árvaügyek felett csupán a főfelügyelet illetve a Jászkun kerületet.<sup>17</sup>

Egy év eltelte után több olyan szervezeti probléma maradt, sőt egyre inkább felerősödött és megoldást kívánt, amelyeket nem lehetett megkerülni. Megoldásukhoz közmegegyezés, illetve közgyűlési állásfoglalás kellett. A Jászkun kerület sajátos problémái közé tartozott a közbirtokosságok tisztázatlan jogköre, a községek igazgatásának rendezése, valamint a polgári peres eljárások, különösen az örökösödési ügyekkel kapcsolatos állásfoglalások nem egységes intézése. A felgyülemlett kérdések tisztázására a főkapitány 1863. február 4-re összehívta a Jászkun kerület nyilvános köztanácskozmányát,<sup>18</sup> a közgyűlést.

Megkezdődött az egyes feladatok ellátásához szükséges szabályrendeletek bizottsági kidolgozása. A megváltozott viszonyok, a szerteágazóbb feladatrendszer nagy szaktudást igényelt a közigazgatás irányításához. A közgyűlés jogtudó képviselőinek és a táblabíráknak a feladata részben a működési gyakorlat tapasztalatainak begyűjtése, részben a tapasztalatok és a központi utasítások összehangolása révén a szükséges szabályrendeletek kidolgozása, vitára bocsátása volt. A kialakítandó szabályozásban ötvözni kellett volna az új követelményeket és a helyhatósági hagyományokat. A községek helyhatóságával kapcsolatban a jászkun alkapitány a kerületek demokratikus hagyományait valamint a központosított állam községi szervezete és a helyhatóság közötti különbségeket hangsúlyozta.

Tisztázatlan helyzetek adódtak az igazságszolgáltatásban is, aminek az okát abban látták,

15 Halasi járási alkapitány iratai 1920. érk. / 1853.

16 BKML. Kf. lt. Kiskun Kapitányság iratai II.531/1862.

17 BKML. Kf. lt. Kiskun Kapitányság iratai 13/1862.

18 BKML. Kf. lt. Kiskun Kapitányság iratai V. 1292./1863.



hogy már alig éltek a bíraskodásban alkalmazható olyan személyek, akik a régi gyakorlatot ismerték. A megváltozott körülmények között nem lehetett minden régi eljárási módot alkalmazni, de a kerületekben az osztrák törvénykezés sem tudott meghonosodni. Megoldásra várt az eljárási módok egységesítése, különösen az örökösödési ügyekben. A büntető eljárásokkal kapcsolatban pedig felülvizsgálatra szorultak a fegyencekkel szemben alkalmazott szabályok.<sup>19</sup>

Az 1863. február 4-én tartott köztanácskozmány feladata lett a kerületek szervezeti rendjében tapasztalt hiányosságok pótolása, illetve az említett részterületek szabályozása. A megalkotott néhány eljárási szabály elégtelen volta azonban már a nyár folyamán az 1864-re tervezett költségvetések előkészítése során kiderült. Ezért Jankovich főkapitány egy szervezési bizottmányt létesített, tekintettel arra, hogy a költségvetések a közigazgatás és az igazságszolgáltatás létszámát és javadalmazását is érintették. Ismét előtűnt, hogy csak rendezett erős községekre, mint alapokra fektethető a kerületek közigazgatása.

A községi szervezéshez kapcsolódva, a viszonylagos változatlanság melletti döntések ellenére a kerületekben több helyen mozgolódás és hangulateltérés történt az előljárásság ellen. Hegedűs Zsigmond jászkun alkapitány kénytelen volt figyelmeztetni a községi előljárásságokat, hogy intézkedjenek határozottan a rend fenntartásáról.<sup>20</sup> Ismerjük Gyárfás 1865 szeptemberében készült jelentését, melyben elsősorban a járásában tapasztalt törvénykezési gyakorlatról számolt be Fülöpszállás, Szabadszállás és Kunszentmiklós vonatkozásában. A jelentés hatására, amit a kerületek kisgyűlésében tárgyaltak, utasították a táblabírókat a községi hiányosságok helyrehozására. Így Fülöpszálláson neki kellett rendeznie a hagyatéki ügyeket. Kiderült az is, hogy a polgári ügyek tárgyalására a fülöpszállási előadók a megfelelő képzettség hiányában nem alkalmasak, ezért a feladat ellátására a jegyzőket kötelezték, de az ügyek csomagolását, mutatózását szintén a táblabírónak személyesen kellett felügyelnie. Ugyanezek a problémák tűntek elő Szabadszálláson is, ahol Gyárfásnak ellenőriznie kellett a levéltárat. Kunszentmiklóson befejezetlenül álltak a telekkönyvi ügyek és a régebbi hagyatéki ügyek, következképpen Gyárfás feladata lett, hogy „a tapasztalt hiányokat saját felügyelete alatt és rögtön hozassa helyre” s a tisztségviselőket a „törvények és törvényes rendszabályokról tanítsa ki”.<sup>21</sup>

1865-ben a provizórium lassan már a végéhez közeledett. Ezt jelezte, hogy 1865. április 16-án a Pesti Naplóban megjelent Deák Ferenc húsvéti cikke, amelyben kifejtette a kiegyezésre való készséget. Apponyi György a bécsi Debatte-ban, az úgynevezett májusi levelekben Deák álláspontjával megegyező kiegyezési tervet közölt. Június elején Ferenc József magyarországi látogatása, valamint a Monarchia külpolitikai helyzete is a kiegyezés szükségességét és közeli bekövetkezését vetítette előre. Az uralkodó még magyarországi tartózkodása idején, június 8-án elrendelte a helytartótanács egykori hatáskörének visszaállítását. A közjogi és a politikai kérdések középpontjában az országgyűlési tárgyalások, a küszöbön álló kiegyezés állt. A tárgyalások eredményeként 1867. február 17-én az uralkodó kinevezte gróf Andrássy Gyulát Magyarország miniszterelnökévé, majd február 20-án megalakult a magyar kormány. A kerületekben mindezekre nagy várakozással tekintettek.

A Jászkun kerülettel 1867. február 23-i rendeletében közölte a magyar kir. minisztérium, hogy az ország politikai irányítását átvette, a közigazgatás átvételének határnapjául március 10-ét tűzték ki. A vármegyék, a kerületek, a városok és a községek hatóságai és hivatalnokai a további

19 BKML. Kf. It. Kiskun Kapitányság iratai V. 1292./1863.

20 BKML. Kf. It. tanács jkv. 1865. 401. sz.

21 JNSZMÖL Jászkun kerület kisgyűlési jkv. 1865. szept. 14.

intézkedésekig helyükön maradtak. A Jászkun kerületben külön felhívták a figyelmet, hogy az átmenetileg még tovább működő hatóságokat, illetve hivatalnokait kötelességük teljesítésében gátolni, tőlük az engedelmességet megtagadni nem szabad.

A szabad királyi városokban, a szabad kerületekben és a rendezett tanácsú községekben a február 23-diki rendelet nem biztosította a kormány befolyását. Ezekben az igazgatási egységekben az összehívott 1861-es alkotmányos testületek feladata lett – az 1848: 23–26. tc. értelmében – az új közgyűlések és tisztikarok választásának lebonyolítása, illetve a választásig az irányítás.

A Jászkun kerület élére ismét új főkapitány került, őt március 31-én a belügyminiszter előterjesztésére a császár nevezte ki. Gróf Ráday Gedeon 1867. április 25-én a beiktatására és a kerület újjászervezésére összehívott közgyűlésen tette le az esküt. A kerületi tisztújítást 1867. május 14-re tűzték ki. A generális tisztújító közgyűlésen már az új főkapitány elnökölt, a községek beküldött szavazatait pedig egy alkalmi bizottság számlálta össze, melybe minden kerületből öt tagot küldtek. Gyárfás Istvánt táblabírónak jelölték a kiskunsági alsó járásba. A posztra három jelölt volt: Fazekas Alajos 623 szavazatot kapott, Deák Péter 352 szavazatot nyert, a győztes Gyárfás István lett 845 szavazattal.<sup>22</sup> *Új táblabírói körzetek alakultak.* Minden község valamelyik táblabíró felügyelete alá tartozott, aki köteles volt a hozzá besorolt községre különös figyelmet fordítani, igazgatását segíteni és felügyelni. A Kiskun kerület négy alsó községe a megyei tisztikar tagjához Gyárfás István táblabíróhoz tartozott.

A községek választóinak szavazattöbbségével megválasztott új alkotmányos tisztikar már a május 29-i közgyűlésen letette az esküt, júniusban megállapították a fizetéseket. A táblabírók évi 1000 forint fizetést kaptak. Összehasonlításként említem, hogy a kiskunkapitány fizetése évi 1450 forint volt.<sup>23</sup>

A száz képviselő, valamint a kerületek vezető tisztségviselőinek közgyűlési részvétele rendkívül költséges volt, ezért arra kellett törekedniük, hogy ésszerű munkabeosztással lerövidítsék a többnapos tanácskozásokat. Ezt a közgyűlési ügyek alapos előkészítésével érték el. Az ügyek jelentős részét a hetenként, szükség esetén akár naponta, ülésező kisgyűlésben intézték, csupán jóváhagyásra terjesztették a közgyűlés elé. Továbbá, a szakképzettséget és a kerületek közötti megoszlást figyelembe véve, *állandó és alkalmi bizottságokat hoztak létre.* Az első alkalmi javaslatára négy tárgyalást előkészítő bizottmányt állítottak össze.<sup>24</sup> Az egyes bizottmányok a közgyűlés első napján kapták meg a hozzájuk utalt ügyeket és a közgyűlés második esetleg harmadik napjára beadták javaslataikat, amelyeket figyelembe véve született meg a közgyűlési határozat. A bizottságoknak csak véleményezési joguk volt.

A célfeladatra kiküldött alkalmi bizottságok szükség esetén egy vagy több évig is működhetnek, addig, amíg a kapott feladatot meg nem oldották, amíg olyan javaslatot nem tudtak előterjeszteni, amelyet a közgyűlés elfogadott. A huzamosabb ideig működő bizottságok közül kettőt emelek ki.

- 1.) A birtokossági képviselő szervezeti szabályzatának kidolgozására kinevezett bizottság.<sup>25</sup>
- 2.) A megyei hatóságok rendezésére javaslatot készítő bizottság.<sup>26</sup>

22 JNSZMÖL Jászkun kerület közgyűlési jkv. 1867. máj. 14–15.

23 JNSZMÖL Jászkun kerület 1867. jún. 25. kgy.

24 SZML. Jászkun kerület közgyűlési jkv. 1868. ápr. 20/6. kgy. sz.

25 BKML K.f. lt. Tanácsi iratok L 40 Cs 7 Sz 15/1868.

26 BKML. K.f. Kiskun kerület tisztí ügyésze iratai 306. érk./1868.

A bizottságok másik csoportját képezték az úgynevezett *állandó bizottmányok*. Ezek: a Központi Választmány és az Egészségügyi Bizottmány.

Gyárfás táblabírói munkája júliusban új feladatokkal kezdődött. Beválasztották abba a közgyűlési bizottságba, amely a nagykunkapitány javaslatára a „birtokviszonyok és községek kellő szervezése végett” alakult.<sup>27</sup> A bizottság megalakítását a közgyűlés azzal indokolta, hogy bár a kodifikáció a legújabb időkben előre haladt, „mégis a községi hatóságaink az egyszeri Jászkun Statutumok idejébeni alakban hagyattak”. Ezért a bizottságtól javaslatot vártak:

- 1.) A „községek igazságos birtok és néparányos képviselte iránt a kerületi közgyűlésben”.
- 2.) A községek közigazgatási és törvénykezési rendezése tárgyában.
- 3.) A birtokviszonyok rendezése tárgyában a redempcionális okmányok alapján.

Javasataikat olyan formában kellett elkészíteniük, hogy az ne csak a kerületek közgyűléséhez, hanem a belügyminiszter útján az országgyűléshez is beterjeszthető legyen. A 13 tagú bizottság elnöke Pap Mór alkapitány lett, a tagok között ott találjuk Nagy János nagykunkapitányt, Gyárfás Istvánt és a későbbi főkapitányt, Sipos Orbánt is.

A munka azonnal megkezdődött, bekérték a községek javaslatait és megalkották a maguk válaszeit. Szeptember 20–21-én – a következő közgyűlésen – megkezdődött a közben kinyomtatott és a közgyűlés tagjaihoz eljuttatott javaslatok vitája. A birtokviszonyokkal kapcsolatban Hunyadi László Jászapáti község főjegyzője azt kérte, hogy a városi tanácsok, mint birtokbíróságok a közbirtokossági birtokul telekkönyvezett fekvőségeket váltásági forintok szerint írják össze. Az összeírás alapján a helyi tanácsok az 1853. ápr. 16-án kelt nyílt parancs 12. § és 18. § értelmében javítsák ki a telekkönyveket, hogy azok igazodjanak a jászkun viszonyokhoz. Válaszában a bizottság a magántulajdon sérthetlenségének elvéből indult ki, s javasolta „egyesek redemptionális hányadának bejegyzését a közös birtoklapon”, amennyiben a tulajdonosok a kellő felvilágosítás után kérik.

A községek közgyűlési képviseletéről, valamint közigazgatási és bírósági rendezéséről a bizottság úgy vélekedett, hogy az 1848-as törvények éppen a községek kerületi képviselete tekintetében a leghiányosabbak. Látszólag a képviselet demokratikus elveken nyugszik, de mivel a lakosság számától és a birtokától függetlenül minden község egyenlő számú képviselőt ad a közgyűlésbe, nem felel meg az 1848. V. tc. 2. §-nak. A választói képesség és választhatóság is labilis, a kvalifikáció nincs kellően meghatározva, így olyanok is lehetnek képviselők, akik sem szellemi sem erkölcsi szempontból nem alkalmasak. A bizottság állást foglalt amellett, hogy a Jászkun kerület ne legyen kivételezett e hazában „leendő szervezése a haza többi hatóságai szervezéséhez hasonló legyen”.<sup>28</sup> Kifejtették, hogy az eddigi községi képviselet helyett valóságos népképviseletet óhajtanak. Tehát ugyanúgy, mint az országgyűlési követek választásánál a kerületek választó körzeteit és a közgyűlési képviselők számát is a közgyűlés „statutarius jogon önmaga ossza fel”<sup>29</sup>.

Az 1868. április 22-i közgyűlésre beadott bizottsági javaslat szerint a Jászkun kerület rendezésének alapja az 1848: 25., 23., és 16. tc. értelmében kimondott *népfeltség* elvéből következően csak független képviselet lehet, melynek választott hatósága a kerületi közgyűlés. Elképzelésük szerint a közgyűlés tartozzon felelősséggel a kormánynak és a kerület népének. A kerületi eljáróság továbbra is a közigazgatás és a törvénykezés egész rendszerét igazgassa, de úgy, hogy az

27 JNSZMÖL Jászkun kerületi alkapitányi iratok 6271/1867. kig.sz.

28 JNSZMÖL Jászkun kerületi alkapitányi iratok 6271/1867. kig.sz.

29 JNSZMÖL Jászkun kerületi alkapitányi iratok 6533/1867.

igazságszolgáltatás a közigazgatástól teljesen elkülönüljön.<sup>30</sup>A tervezet elkészítését megelőzve, majd azt követően is lehetőséget adtak a szélesebb körű nyilvános vitára. Eszközként a Jász Kunság című hetilap szolgált, melynek hasábjain Gyárfás István ismertette az elképzeléseket.<sup>31</sup>

A tervezet vitájából és a kapcsolódó cikkekből három irányzat körvonalazódott: az egyik a Gyárfás által képviselt jászkun hagyományokhoz és elkülönüléshez kötődő irányzat, a másik a Kolosy Lajos – volt nagykun kapitány – által hangoztatott és több cikkben is kifejtett elképzelés, amely szerint a megyékhez való közeledésre egységes közigazgatás és törvénykezés kialakítására kell törekedni, míg a harmadik irányzat a hivatalban lévő nagykun kapitány által képviselt polgári liberális elképzelés volt.

Gyárfás szerint, ha a megyei szervezet mintájához igazodna a kerület, akkor a Jászkunságban is összekapcsolódnának a kizárólag születési előjogok és a nagyobb vagyon alapján gyakorolt politikai jogok. Ez az 1848-as törvények szellemével ellenkezne, mert az fő vonalaiban a népképviselőre épült, s „csak az események gyorsasága miatt volt kénytelen az országgyűlés az arisztokratikus alappal vegyíteni”. Az 1848: 5. tc. viszont az országgyűlést népképviselő alapján rendezte, s ugyanezt az alapot fogadta el a 25. tc. a kerületek rendezésére. Éppen ezért innen kell kiindulni, hiszen a Jászkun kerületben már 1848-ban léteztek azok az alapok „melyeket csak a múlt idők rozsdáitól az önkény s nepotismus kinövésaitől s elnyomásától kellene megtisztítani [...] mert ha bár a szabad választási jog sok esetben elferdítve, elnyomva, s így csak látszólagos volt: de létezett az elvben s elemeiben....” Gyárfás szerint inkább a vármegyéknek kellene a szabad kerülethez igazodni.

A következő közgyűlésen Jászkarajenő betelepítésének ügyében Gyárfás még mindig az említett bizottság tagjaként Sipos Orbánnal azonos álláspontot képviselt. Sipos hangsúlyozta, hogy az anyaközségek érdekeinek és jogainak megóvása mellett a telep fejlődését nem szabad veszélyeztetni. Gyárfás pedig azt taglalta, hogy elérkezett az idő, „hogy ezen ifjú, életerős községnek, mely az önállás minden elemivel bír, – önállósítására a szükséges intézkedések megtéteessenek”.<sup>32</sup> A közgyűlés megerősítette, hogy a községekben a táblabírák mind a törvénykezési, mind az árva-ügyekben ellenőrködni tartoznak.

A megyei szervezet átalakításával kapcsolatos véleményét Gyárfás a Jász Kunság hetilapban is közre adta. „Ne óhajtozzunk hát mi a megyei szerkezet után – írja –; nincs oly municipális intézmény hazánkban, mely az egyenlőség-, szabadság- s népképviselőten alapuló oly helyes belszerkezetet, s annak oly erős elemeit fel tudná mutatni, mint a mi kerületeink.”<sup>33</sup> A cikkben szólt a redempció terheiről, az úrbéri kárpótlásról s a kapitányi címről is, mi „ősi szervezetünk tiszteletre méltó maradványa, mely szervezet volt a régi időkben egyedüli alapja s fenntartója szabadságunknak, oly szent emlék előttem, hogy e czímet, míg egy jászkun él, soha eltöröltetni, vagy mástól bálványimádólag átvettel fölcseréltetni ne engedje.”<sup>34</sup>

30 Bővebben lásd: Bánkiné Molnár Erzsébet: A Jászkun kerület igazgatása 1745–1876. Debrecen, 1996. 188–189.

31 Jász-Kunság 1868. jan. 26. 28–30. p.

Jász-Kunság 1868. 158. p.

Jász-Kunság 1868. 165–166. p.

Jász-Kunság 1868. 212–213. p.

Jász-Kunság 1868. 220–221. p.

Jász-Kunság 1868. 228. p.

Jász-Kunság 1868. 280. p.

32 Jász-Kunság I. évf. 1868. jan. 19. 22–23.

33 Gyárfás István: A Jászkunság törvénykezési szervezete I. In: Jász-Kunság I. évf. 1868. jan. 26. 28–30.

34 Gyárfás István: A Jászkunság törvénykezési szervezete I. In: Jász-Kunság I. évf. 1868. jan. 26. 28–30.

Gyárfás nem elégedett meg a populáris közléssel, elképzeléseit előterjesztette a közgyűlésben, s közreadta országos folyóiratokban. Egyre gyakrabban jelentek meg a jászkun történelemre vonatkozó tudományos közleményei. A dömsödi születésű táblabíró immár a sajátjának érzett jászkun múlt alapjain építkezve vett részt a kerületek közigazgatásának formálásában és a lakóhelyének – Halasnak – közéletében.

A polgári átalakulás egyik pilléréként időszakunkban sorra megalakulnak a települések népbankjai. Az anyaközségben, Jászberényben már megalakult a népbank, szerveződik a Jász kerületi népbank és takarékpénztár is, nem véletlen hát, hogy a halasi kaszinóban a március 15-ét ünneplő helyi polgárság előtt Gyárfás leteszi voksát a Halason alakítandó népbank eszméje mellett.<sup>35</sup>

A kerület igazgatási és szervezeti átalakításánál nagyobb vitát váltott ki a közbirtokossági képviselő szabályozása. A közbirtokosság, bár csak az önkényuralmi időszakban öltött közjogi formát, a redempció pillanatától létezett, mint a redemptus birtokosok közössége. A birtokossági gyűlések a helységek közéletének legfőbb irányítói voltak. Az egész helység életét befolyásoló döntések sem politikai, sem gazdasági vonatkozásban nem születhettek meg a redemptus birtokosság, azaz a birtokossági gyűlések egyetértése nélkül. A birtokosságot irányító tőkeerős redemptusok beépültek a közigazgatási hatalomba. A tanácsok és a képviselőtestületek személyi összetételükből eredően döntően a birtokosság érdekeit képviselték. Ugyanakkor tény, hogy a birtokosság vagyonának jelentős hányadát fordították közcélokra. Mindez az összefonódás és egymásra utaltság a kiegyezés idejére már jogilag tisztázatlan, kusza társadalmi és gazdasági helyzetet teremtett. A megalapozott és az illúziók által táplált követelések tömege került felszínre.<sup>36</sup>

1868-ban ismét felerősödött a régebben lappangó követelés, mely szerint a birtokossági közös földeket – a pusztákat – fel kell osztani.<sup>37</sup> Egyre erőteljesebben fogalmazódott meg az igény, hogy a birtokosság vagyona különüljön el a községtől. Ez utóbbit az önkényuralmi időszakban történt visszaélések elleni felháborodás is táplálta, hiszen a telekkönyvezésnél számos községi tulajdont minősítettek át a közbirtokosság magántulajdonává.<sup>38</sup> Mindezek együttesen teremtették meg annak szükségességét, hogy a közbirtokosságok szervezetenként váljanak el a községtől és annak képviselőtestületétől és mint önálló testületek alakuljanak újjá.

A probléma az egész kerületet érintette, a kérdést egységesen kellett megoldani, ezért egy közgyűlési küldöttség kapta meg a szervezeti keretek kidolgozásának feladatát. A legfontosabb a birtokossági képviselő és a szavazati jog meghatározása és elfogadtatása volt. A döntés hosszú vita után született meg.

Gyárfás aktív részese volt a közbirtokosságok szervezeti és vagyoni átalakulása körül folytatott vitáknak, s kihasználva a kerületi hetilap nyilvánosságát, elemző írást jelentetett meg arról hogyan határozható meg, miből áll a Jászkun kerületben a községi vagyon. A szokásos ingatlan kategorizálás mellett osztályozta a gazdálkodáshoz szükséges jogokat, melyik tartozik a község, melyik a közbirtokosság tulajdonába. Írásában sorra bizonyítja, hogy a beneficiumok: az italmérségi jog, a mézszárszék jog, a malomjog, a halászati jog, a vadászati jog és a boltnyitási jog mind községi tulajdon, a vásár és piac jogot valamint a vám és rév jogot viszont a község és a közbirtokosság közös tulajdonának nevezi meg.<sup>39</sup>

35 Jász-Kunság, I. évf. 13. sz. 1868. márc. 29. 104.

36 Bánkiné Molnár Erzsébet 1996: 189–200.

37 Kiss József. 1968: 50–74.

38 Fekete János 1981: 88–96. Az első ilyen intézkedések a községi vagyon átmentését szolgálták, de később számos visszaélés forrásává váltak.

39 Gyárfás István: A közbirtokossági és községi vagyonokról. In: Jász-Kunság I. évf. 6. sz. 1868. febr. 9. 43–44.

Elkészíti és a Jász-Kunságban publikálja a közbirtokosság testületeinek szervezeti szabályzatát.<sup>40</sup>

A következő év a közgyűlés Központi Bizottmányának megválasztása körüli jelölésekről és a választási módról kialakult élénk vitával kezdődött. A közgyűlési tagok 1869. január 14-én Félégyházán tartották gyűlésüket, ahol ötven hozzászólás hangzott el. A vita legfőbb gerjesztője Sipos Orbán javaslata volt. Sipos a Központi Bizottmány vagy más néven Központi Választmány 26 tagja közé húsz személyt a kerületekből, hatot Jászberényből szeretett volna beválasztatni. A megoszlást azzal indokolta, hogy a földrajzi széttagoltság miatt a sürgős intézkedések, döntések meghozásához nehéz az egész választmányt hirtelen összehívni, viszont a jászberényi hat tag mindig kéznél lenne, s ez elősegíthetné a gyors ügyintéztést. A berényiek úgyis tisztségviselők, miért ne képviselthetné magát velük a közgyűlés? Két táborra szakadt a képviselők gyülekezete, az egyik tábor Sipos javaslatát erősítette, a másik Acél Lajos és Móczár János hangadókat követve a választókerületet kívánta erősíteni. Utóbbiak a hat berényi tag helyét felosztották volna a kerületek között. Arról is megoszlottak a vélemények, hogy maga a közgyűlés válasszon vagy választói körzeteket hozzanak létre.

Gyárfás a 22-dik hozzászóló volt a vitában. Ő amellet kardoskodott, hogy nincs szüksége a bizottmánynak gyámságra és nyolc választókerületet, ahogyan egyesek óhajtották nem lehet kialakítani. Igaz, hogy az 1848-as választási törvényben, amelynek alapján most választanak, nincs egyértelműen kimondva a választási arány, de a Központi Választmány alakítási jogát egy törvény sem veszi el [a közgyűléstől]. A választói kerületek választásra nem jogosultak, a Központi Választmány megalakításának joga a közgyűlésé. Szerinte tévedés azt hinni, hogy a módszerben valamiféle gyámkodás nyilvánulna meg „Gyámságról nincs szó, hisz itt minden község jelen van.”<sup>41</sup> Mivel a vitát továbbra sem sikerült berekeszteni, sőt az tovább göngyölödött arról, hogy fejenként szavazzanak a javasolt személyekről vagy együtt az egész testületre, a szavazást elhalasztották a következő közgyűlésre. A döntésképtelenség azonban az egyébként csak ritkán megszólaló Gyárfást harmadszor is felszólalásra ingerelte, mondván „A házsabályok dolgoztassanak ki, azokban ez is meg lesz”. Azaz a további hasonló vitákat elkerülhetik egy részletes közgyűlési házsabállyal.

A házsabályok tervezetét<sup>42</sup> már 1868 januárjában elkészítette az a bizottmány, melynek vezetője Mocsy Ferenc első alkapitány volt, tagjai: Lakatos Imre táblabíró, Nagy János nagykapitány, Balogh Imre kiskunkapitány, Sipos Orbán és Gyárfás István táblabírók. Kinyomtatva minden közgyűlési tag megkapta a tervezetet. Jogos volt tehát Gyárfás ingerült felszólalása, hiszen ha a közgyűlés elfogadta volna a házsabályt, akkor az egész Központi Választmány körüli vita elkerülhető lett volna. Az elnök azonban leintette az ingerült táblabírót, először a szavazás módja, utána a házsabály. Végül mégis megtörtént a szavazás, egyszerre szavaztak a listára, a választmány székhelyéül pedig a javaslatba hozott Karcag vagy Dorozsma helyett Fülöpsházánál mellett döntöttek.

A közgyűlési tagok tudták, hogy közeledik az országgyűlési választások ideje, s az azonos nézeteket vallók igyekeztek egységbe tömörülni, hogy akaratukat majd könnyebben érvényesíthessék. A Jászkun kerületi balpárt még a viharos közgyűlés előtti napon megalakult, Félégyhá-

40 Gyárfás István: Szabályzati javaslat a jászkun közbirtokossági viszonyok rendezéséről. In: Jász-Kunság I. évf. 49.sz. 1868. dec. 394–396.

41 Megyei közgyűlésünk. In: Jász-Kunság II. évf. 3. sz. 1869. jan. 17. 18–20.

42 BKMÖL Kf. lt. Kiskunkapitányi iratok 432/1868. kig.

zán. A bal vagy másként Kossuth pártiak közé azok tartoztak, akik az 1848-as alkotmány eszmei alapján álltak. Elnökük Mocsy Ferenc alkapitány lett. A párt bizottmányi tagjai között ott találjuk Sipos Orbánt, Fazekas Alajost, Szilády Áront, Gyárfás Istvánt, Balogh Imrét és másokat, akik a másnapi közgyűlésen már érzékelhetően egységes álláspontot képviseltek.

Az országgyűlés eseményei és a polgári átalakulást továbbvivő törvényjavaslatok a kiegyezési politika folytatását jelentették, bár a Deák párt az előző választáshoz viszonyítva 60 mandátumot veszített. Előretört a Tisza Kálmán vezette balközép 100 mandátummal, a negyvennyolcasok 40 mandátumot szereztek. A kerület balpártjába tömörült közgyűlési tagok közül Sipos Orbánt (bal), Fazekas Alajost (balközép) és Szilády Áront (bal) választották képviselővé. A kiegyezés után elhangzott trónbeszéd utalt a közigazgatás rendezésének szükségességére, aminek következményeként a törvényhatóságokban ismét megkezdődött a rendezési javaslatok összeállítása.

A rendezési feladatok között elsőbbséget élvezett a közigazgatás és jogszolgáltatás törvényes szétválasztása, ami az 1869: 4. törvénnyel megtörtént. A törvény meghatározta a bírói függetlenség és a képesítés feltételeit. A Jászkun kerületi törvényszéki bírák eddigi három évenkénti választása helyébe kinevezési rendszer lépett. Az 1869: 4 tc. a polgári perrendtartásról elfogadott 1868: 54. törvénnyel együtt biztosította az állampolgárok törvény előtti egyenlőségét és lerakta a polgári átalakulás egyik alappilléret.

Az 1869. június 1-én életbelépett új jogalkalmazási és jogszolgáltatási törvények a közigazgatásban is változásokat okoztak. Módosítani kellett a kerületi táblabírók hatáskörét. A tisztán törvénykezési ügyek kikerültek a táblabírók feladatköréből. A táblabírók ezentúl a közigazgatási ügyekkel túlterhelt kapitányok segítségére, a kerületek közgyűlése vagy kisgyűlése által tisztán közigazgatási ügyekben is kiküldethettek, s azokban saját felelősség mellett kötelesek lettek eljárni.<sup>43</sup>

A változás következtében megkezdődött a jogszolgáltatás jelentős átalakítása. Amellett, hogy az 1869-es törvény újabb vitákat és sérelmeket generált, az egyértelműen kiderült, hogy a táblabírák a továbbiakban kevésbé lesznek bevonva a bírósági ügyintézésbe, tehát a felszabaduló munkaidejüket intenzívebben fordíthatják a közigazgatásra. Különösen a telekkönyvi ügyek, az árva ügyek, és a hagyatéki ügyek kezeléséről kért szinte folytonos jelentést a Jászkun kerület. A közvetlen ügyintézés ugyan a községekben végezték, de a táblabírók most még fokozottabb ellenőrzési feladatot kaptak. Utolsó körbe érkeztek a Jászkun kerület polgári törvényszékéhez benyújtott ügyek is, melyek még a táblabírók közreműködésével zajlottak. Május végéig folytonosan tartott tárgyalási napokon összesen 192 pert fejeztek be, ezzel minden a törvényszékhez érkezett másodbírósági felülvizsgálatra kitűzött pert lezártak, elintézték. Ezt követően mivel az említett 1868: 54. tc. június 1-én életbe lépett a kerületek törvényszéke, mint polgári ügyekben fellebbviteli bíróság, a további eljárását megszüntette. A megszünt bíróság helyett a másodbírósági jogokat a Királyi Ítéltő Tábla gyakorolta.<sup>44</sup>

Gyárfás, bizonyára aktív részese volt a szervezeti változások miatt szükségszerű munkadömpingnek, mely úgy tűnik már-már a szakszerűséget veszélyeztethette, legalábbis erre következtetek Gyárfás kéréséből. A folytonos átszervezésekkel terhelt táblabíró a májusi közgyűlésen indítványozta, hogy a közgyűlés asztalán mindenkor legyenek kéznél a szükséges törvénykönyvek.

A jogszolgáltatási feladatok ugyan júliustól csökkentek, de Gyárfás szinte azonnal újabb bizottsági feladatokat kapott. Májustól tagja lett a kerületi iskolatanácsnak, majd bekapcsolódott a

43 BKML Kf. lt. Tanácsi iratok L 40 Cs 7 Sz 20/1869.

44 BKMÖL Kf. lt. Kiskunkapitány közigazgatási iratai 514/1869.

közszégi számadások, az árwapénztárak ellenőrzésébe. Utóbbi fontosságát kiemelten hangsúlyozta. Az esztendő végén már a majd 1870-ben hatályba lépő törvényhatósági törvény előkészületei folytak. A szervezeti élet, mint a felbolydult méhkas kereste új formáit, kereteit. A bevált gyakorlatot követve a Jászkun kerület a közszégi viszonyokat jól ismerő tagokból kerületenként külön bizottságot bízott meg a törvénytervezetek megvitatásával, javaslatok összeállításával, a tagok között már természetes Gyárfás István jelenléte.

Gyárfás a bizottsági munkák közben, ismét a nyilvánossághoz fordult, s a viták hatására három részből álló cikksorozatot közölt a Jász-Kunság hasábjain *Vásári helypénz fizetés*<sup>45</sup> címen. Írásában a községek anyagi helyzetét, bevételi forrásait helyezi a figyelem középpontjába. A cikksorozatot ugyan Székelyfi Gyula álnéven írta, de a korabeli olvasók számára egyértelmű lehetett, hogy a szerző a helyi történelem elmélyült ismereteivel rendelkező Gyárfás, aki szükségesnek tartotta a közgyűlési viták mellett nézeteit a sajtó úján népszerűsíteni, megismertetni. Gyárfás a vásártartáshoz fűződő jogokról szólva azt igyekszik megmagyarázni, hogy kié valójában a birtokjog. Bizonyítja, hogy az egész községé, függetlenül attól, bír-e a község tagja földbirtokkal vagy sem, ezért a helypénzfizetésről a helyi képviselőgyűléseknek kell döntenie. Áttekinti a községi élet anyagi forrásait, s kifejti minden szolgáltatásért fizetnie kell annak, aki a szolgáltatást igénybe veszi. Elméleti tudását, mint mindig úgy most is a kerületben szerzett tapasztalataival támasztja alá. „Ösmerek egy nagy községet, hol alig egy évtizeddel ez előtt a vásári helypénz haszonbérletéért évenként 3000 forintot fizettek a községnek, s néhány év előtt a helybeliek helypénz mentessége kimondatván vagy inkább kierőszakoltván, most ugyan e haszonbér nyomorult 300 forintra szállott le; de a községi pénztárt 25000 forint adósság terheli. Némelyek talán azt hiszik, hogy olyan a községi jövedelem, mint a verem szája, minél többet vesznek belőle, annyival nagyobb, de ha azután a községi pótagó nagyobb összegben vettetik ki, ezek jajdulnak fel lehangosabban.” Majd felteszi a figyelmeztető kérdést: „Ki az a község? Nem más, mint éppen mi magunk, édes mindnyájunk; mert ha mi mindnyájan elszéledünk, a község megszűnt lenni.”

A Jászkun kerület kiegyezés után kialakult közigazgatási szervezetét és a kerületi közgyűlés helyét elfoglaló Állandó Bizottmány feladat- és hatáskörét maga a bizottmány is ideiglenesnek tekintette és országos törvény által egységesen rendezendőnek ítélte. Ezt a rendezést végezte el később az 1870: 42. tc. A törvény tervezetének vitájára és véleményezésére az 1869. évi december 14-én tartott bizottmányi közgyűlésből Mocsy Ferenc Jászkun kerületi alkapitány elnökletével 5 tagú küldöttséget jelöltek.

A tervezetet a küldöttség pontról pontra áttanulmányozta, de tagjaitól írásbeli véleményt is kért. A vélemények és a küldöttség által megfogalmazott kérdések alapján az országgyűléshez 1870. március 6-án a javaslatot elutasító, és annak újraalkotására szólító feliratot küldtek.<sup>46</sup>

Az 1870 tavaszán esedékes tisztújításokat a képviselőház közeli döntésében bízva és nem utolsó sorban a belügyminiszteri tiltás következtében, nem tartották meg.<sup>47</sup> Az átmenetinek tekintett rövid időszakban már nem akarták a választással izgatni a lakosság kedélyeit, melyek az óriásira duzzadt adóhátralékok miatt egyébként is rendkívül rosszak voltak. .

45 Székelyfi Gyula: Vásári helypénz fizetés In: Jász Kunság II. évf. 50–52.sz 1869. I. rész 398–399.; II. rész 4004–405.; III. rész 412–413.

46 JNSZML Jászkun kerület alkapitányi iratai 2879/1870.kig.

47 BKML Kf. lt.Tanácsi iratok L 36 F I Cs 2/1870.



Az 1870: 42. tc. megteremtette azt a polgári közigazgatást, ami a korábbiaktól elhatárolódott, de természetszerűen igazodott a dualista államrendszerhez. A sok vonatkozásban korszerű törvény antidemokratikus jellege ellen tiltakozó jászkunsági és vármegyei feliratok teljesen eredménytelennek bizonyultak.

A belügyminiszter 1871. május 15-én kiadott rendeletében felszólította a törvényhatóságokat, hogy az elfogadott 1870: 42. tc. értelmében dolgozzák ki újjászervezési munkáikat, alkossák meg szervezetüket, tartsák meg a választásokat.<sup>48</sup>

A Jászkun kerület az 1871. évi június 15-én meghozott közgyűlési határozattal a főkapitány elnökletével ismét külön bizottságot hozott létre a szükséges javaslatok kidolgozására.<sup>49</sup> A bizottság minden pártszempont mellőzésével, a szak- és helyismeretet figyelembe véve alakult meg, és a feladatokat felosztva három albizottságban dolgozott. A kiskun albizottság, melybe még beválasztották Gyárfást, az árvaszék szervezetéről és az árvaügy kezeléséről készített javaslatot. A három hónap alatt elkészült javaslatok szerkezetéről és tartalmáról egyaránt éles viták folytak, sőt írásban rögzített különvélemények születtek. A vita a Jászkun kerület járásainak kialakításáról, a tisztviselői kar fizetéséről és feladatköréről bontakozott ki a legerősebben. Az árvaszék működését külön szabályozták meghagyva a helységeknek az árvaügyek elsőfokú kezelésének jogkörét. A hatáskörök kialakításánál arra törekedtek, hogy gyors, pontos és megbízható közigazgatás jöjjön létre, és „a tisztikar akként alakíttassék meg, hogy hatásköre munkaerejét túl ne haladja, de igénybe is vegye”.

Gyárfás 1871-ben visszavonult a táblabíróságtól. A Jászkun kerülettől kapott egyik utolsó megbízatása az említett Kiskun kerületi bizottságban végzett munka volt, minek során bekapcsolódott az első folyamodású bíróságok székhelyének kijelöléséről készült országgyűlési tervezet véleményezésébe. A tervezet az egyes bíróságok hatáskörébe tartozó terület meghatározásáról illetve a bíróság működéséhez szükséges épületek kijelöléséről szólt. A kiskunok bizottsága megdöbbenéssel értesült arról, hogy a tervezetben a Kiskun kerületet a szabadkai és a kecskeméti törvényszékhez csatolták. Amennyiben a terv beteljesült volna, a 48 négyzetmérföld kiterjedésű 70000 fős kerület egészen törvényszék nélkül maradt volna. A bizottságnak március végéig olyan választ kellett összeállítania az országgyűlés számára, ami minden vitás kérdésre feleletet ad. A válasznak tartalmaznia kellett, hogy a kerületek „egyetlen községet vagy pusztáját sem hajlandó más törvényhatóság területén levő járásbírósághoz beosztani, s ehhez beleegyezésével nem járuland.”<sup>50</sup>

Végezetül az átalakítás előkészületének stációjaként összeállították a Jászkun kerület legtöbb adót fizetőinek névsorát. A törvényhatósági bizottság tagjai közé 218-an kerülhettek be virilis jogon. Az összeállított névsor 247 főt tartalmaz, mert a bizottság arra számított, hogy a virilis jogúak közül sokan választással jutnak majd törvényhatósági bizottsági tagsághoz. A viriliseknek közel fele tisztán a vagyona után kapta meg a bizottsági tagságot, a másik fele pedig az értelmiségiek közül adófizetésének kétszeres beszámításával került be. Az értelmiségiek 2/3-ad része ügyvéd volt, bekerült néhány orvos, gyógyszerész, kilenc pap, négy mérnök és egy tanár. Ez az összetétel a tényleges választások után változott, hiszen a virilis jogúak közül többen tisztségviselőkként lettek mások, mint választott képviselők kerültek a testületbe.

48 Csizmadia Andor 1976: 134.

49 BKML Kf. lt.Tanácsi iratok L 36 F 1 Cs 3 /1871.

A továbbiakban a bizottságok működését, jelentéseit tartalmazó iratsomó: JNSZMÖL KL. I. 168/1872.

50 JNSZMÖL Jászkun kerület közgyűlési iratok 1871. jan. 23–24. kgy. jkv.

A kerületi képviselők választását választókörikeretek szerint a kerület minden helységében 1871. december 12-én tartották. A választások után megalakult új közgyűlésben Gyárfás István már nincs a képviselők között, közigazgatási pályafutása véglegesen befejeződött.

**Irodalom**

- Bánkiné Molnár Erzsébet  
 1996 A Jászskun kerület igazgatása 1745–1876. Ethnica Kiadó, Debrecen  
 Csizmadia Andor  
 1976 A magyar közigazgatás fejlődése. Budapest.  
 Fekete János  
 1981 A kiskunfélegyházi pusztakeresők és az alföldi parasztmozgalom.  
 In: Iványosi-Szabó Tibor (szerk.): Bács-Kiskun megye múltjából III. Kecskemét  
 Fekete Dezső  
 1983 Gyárfás István (1822–1883) élete és munkája. Kiskunhalas, TK (Kézirat gyanánt.)  
 Herendi József  
 1901 A Jászskun Kerületek a függetlenségi harc alatt 1848–1849-ben. Cegléd.  
 Kiss József  
 1968 Jászskunsági agrármozgalmak a kiegyezéstől a milleniumig (1867–1895). Budapest.

Első évfolyam. Jászberény, 1868. febr. 9. H. SZÁM.

# JÁSZKUNSAG



## VEGYES TARTALMU HETILAP.

H. Sz. első évfolyam első száma ára: ... H. Sz. első évfolyam első száma ára: ... H. Sz. első évfolyam első száma ára: ...	Előfizetési árak: ... H. Sz. első évfolyam első száma ára: ... H. Sz. első évfolyam első száma ára: ...	Hirdetési árak: ... H. Sz. első évfolyam első száma ára: ... H. Sz. első évfolyam első száma ára: ...
--	---	---

**Előfizetők folyvat elfogadjának a az előbbi számok szonnal megküldetnek.**

**A közbirtokossági és községi ügyekről.**

A jászskun kerületi közbirtokosok ügyei általános közlés...  
 az előbbi számok szonnal megküldetnek.  
 az előbbi számok szonnal megküldetnek.  
 az előbbi számok szonnal megküldetnek.

**1868. február 9. szerda.**

Az előbbi számok szonnal megküldetnek.  
 az előbbi számok szonnal megküldetnek.  
 az előbbi számok szonnal megküldetnek.

Gyárfás István cikke a birtokviszonyokról a Jász-Kunság újságban